

KAREL ČAPEK

TOVÁRNA NA ABSOLUTNO

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Několik dní po těchto událostech bloudil pan G. H. Bondy po ulicích Prahy, cigáro v zubech, a přemýšlel. Kdo by ho potkal, myslel by, že se dívá na chodník; ale pan Bondy se díval do budoucnosti. Marek měl pravdu, říkal si. A ten biskup Linda měl ještě větší pravdu. Nelze, zkrátka, uvést na svět Boha bez sakramentských následků. Copak, ať si lidé dělají, co chtějí; ale tohle by otřásl bankami, a čertví jak by to působilo na průmysl. Dnes vypukla v Živno náboženská stávka; zařídili jsme tam Karburátor, a hned po dvou dnech prohlásili úředníci majetek banky za boží fond pro chudé. To by se za Preise nestalo. Ne, to by se jistě nestalo.

Bondy sklíčeně cucal na svém doutníku. Tak co, řekl si, máme s tím praštit? Za dnešek došlo objednávek za třiadvacet miliónů. To se už nedá zastavit. Kouká z toho konec světa či co. Za dva roky bude všechno na hromadě.

Teď už pracuje na světě několik tisíc Karburátorů, a každý ve dne v noci chrlí Absolutno. A to Absolutno je po čertech inteligentní. Má zrovna bláznivou chuť nějak se zaměstnat. No jo, nemá co dělat, tisíce let nemělo co dělat, a teď jsme je pustili z řetězu.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Text je vyňat asi z poloviny knihy. Pan Bondy začal vyrábět Karburátory a nyní je překvapený, co všechno Absolutno způsobuje.

Továrník Bondy našel v novinách inzerát svého bývalého spolužáka Marka. Marek prodával svůj vynález, ale nebylo jasné, co to přesně je. Bondy se za Markem rozjel a očekával, že najde ztroskotaného vědce na mizině. Fyzik Marek však měl prosperující firmu na žárovky a ve sklepech úžasný stroj, který uměl rozbíjet atomy.

Tento karburátor jako vedlejší produkt vyráběl Absolutno, které ovlivňovalo myšlení lidí v okolí. Sám Rudolf Marek byl schopný levitovat, vidět budoucnost a věřil, že v Absolutnu se na svět dostává Bůh. Bondy se rozhodl stroj koupit i s riziky a najal biskupa Lindu, který měl Absolutno poznat a ovládat.

Absolutno zatím zcela ovládlo okolí Markovy továrny. Lidé se hromadně obraceli na víru a stávali se náboženskými fanatiky. Bondy na to nedbal a nechal sestrojít 10 strojů na výrobu karburátorů. Správní rada rozhodla, že každý člen dostane jeden stroj na vyzkoušení. Člen Machát už byl Absolutnem zasažen, všechny své domy rozdál chudým.

Karburátory ovládly celý svět, jen v Čechách o ně zájem nebyl. Bondy si uvědomil, že udělal chybu. Stroje zastaly veškerou práci, pracovaly i přes noc. Elen Machátová, dcera člena správní rady, uměla číst myšlenky, což Bondy nepotřeboval a upustil od nápadu se s ní oženit. Absolutno ovlivnilo i jeho samotného, cítil na sobě vliv víry.

Další kapitoly ukazují situaci na celém světě. Všichni válčí za svoji víru, některé národy úplně zanikly. Situace skončila mírem, ale svět je v troskách.

- **téma a motiv**

téma: Absolutno

motivy: cigáro, Bůh, Karburátor, peníze

- **časoprostor**

čas: není určen; během dne, autorova současnost
 prostor: ulice Prahy; Praha, postupně celý svět

- **kompoziční výstavba**

Úryvek se skládá ze 3 odstavců. Děj je vyprávěn chronologicky.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, (sci-fi) román, román-fejeton (vznikal na pokračování)

- **vypravěč**

vševědoucí vypravěč v er-formě

- **postava**

G. H. Bondy – továrník, muž ve středních letech, touží zbohatnout, přemýšlivý, později zasažený Absolutnem

ing. Marek – Bondyho bývalý spolužák, vynálezce Karburátoru, realista – uvědomuje si dopad Absolutna

- **vyprávěcí způsoby**

Marek měl pravdu, říkal si.; Tak co, řekl si, máme s tím praštit? – nepřímá řeč

A ten biskup Linda měl ještě větší pravdu. Nelze, zkrátka, uvést na svět Boha bez sakramentských následků. ... – nevlastní přímá řeč

- **typy promluv**

pásmo vypravěče se prolíná s *vnitřním monologem* postavy

„Kdo by ho potkal, myslel by, že se dívá na chodník; ale pan Bondy se díval do budoucnosti. Marek měl pravdu, říkal si. A ten biskup Linda měl ještě větší pravdu.“

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

cigáro nespisovné slovo

Marek měl pravdu, říkal si. A ten biskup Linda měl ještě větší pravdu. gradace

Živno zkratkové slovo (= Živnobanka)

... máme s tím praštit? řečnická otázka

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

sakramentské následky epiteton

tohle by otřásl bankami metafora

boží fond pro chudé metafora

všechno bude na hromadě metafora

Absolutno je po čertech inteligentní. hyperbola

tisíce let nemělo co dělat hyperbola

pustili jsme je z řetězu metafora

Literárněhistorický kontext

• kontext autorovy tvorby

1. pol. 20. století – meziválečná doba

Karel Čapek (1890–1938)

- narodil se 9. ledna 1890 v Malých Svatoňovicích
- nejmladší ze tří dětí (Josef – malíř, spisovatel; Helena – autorka vzpomínkové knihy *Moji milí bratři*)
- žurnalista, prozaik, dramatik, překladatel, kritik, esejista, cestovatel, psal knihy pro děti
- znal se Masarykem (*Hovory s TGM*), oficiální autor; mluvčí Hradu
- studoval gymnázium v Hradci Králové, po odhalení jím organizovaného protirakouského spolku přešel do Brna => maturoval v Praze, potom FF UK (studoval – filozofii, estetiku, dějiny výtvarného umění, germanistiku, anglistiku a bohemistiku)
- po škole vychovatel => knihovník Národního muzea => do r. 1938 redaktor Národních listů a Lidových novin, ve Vinohradském divadle 1921–23 jako dramaturg a režisér
- zvolen prvním předsedou československého PEN klubu (celosvětové sdružení spisovatelů)
- v r. 1935 se oženil se spisovatelkou a herečkou Olgou Scheinpflugovou
- po abdikaci E. Beneše v roce 1938 se stal posledním symbolem první republiky
- zemřel pár měsíců před plánovaným zatčením gestapem 25. 12. 1938
- Čapek byl velice dobrým amatérským fotografem
- patřil mezi přední sběratele etnické hudby (dnes v majetku Náprstkova muzea)
- často cestoval, rád zahraničil, měl rád zvířata, sbíral LP desky

publicistická činnost

- pěstoval především fejeton, sloupek a causerii, vyšlo mnoho výborů

V zajetí slov – o frázích, *Na břehu dnů*, *Kritika slov a úsloví*

fejetyony: cestopisné *Italské listy*, *Anglické listy*, *Obrázky z Holandska*, *Cesta na sever*, *Výlet do Španěl*, a o lidech, např. *Zahradníkův rok*, *Jak se co dělá*, *Měl jsem psa a kočku*

utopická díla

dramata i romány, převratný vynález má špatné účinky na lidstvo

- katastrofy jsou varování, Čapek nevěřil technice, vždy je v kontrastu s přírodou

R. U. R. – antiutopické drama, roboti získali lidské vlastnosti a ovládli svět

Továrna na absolutno

Věc Makropulos – drama, na počátku je vynález zasahující do života jedné osoby, Eliny Makropulové. Příběh má počátek na přelomu 16. a 17. století v dílně alchymistů Rudolfa II. Jeden z nich nalezne prostředek prodlužující život. Elina ho užije, prodloužení života nepřináší dobrý výsledek. Nakonec si pamatuje jen to špatné, život ztrácí kouzlo, je zklamaná. Když má znovu užít tento prostředek, odmítne a umírá. Dá ho mladé dívce, ale ta si je vědoma kouzla lidského života. Celý recept spálí nad svíčkou

Krakatit – román o zneužití vynálezu. Inženýr Prokop objevil třaskavinu, která byla schopná zničit svět. Třaskavinu mu někdo ukradne a on pátrá, kdo, všichni ji chtějí jen zneužít.

Válka s mloky

noetická trilogie

Čapek se zabýval pragmatismem – filozofický směr, kritériem pravdy je užitečnost, hodnota,

úspěšnost – pravdivé je to, co má praktický důsledek. → pravda je relativní

noetický = poznávací

- práce z počátku 30. let

- 3 romány s nezávislým dějem, spojitost – možnost poznání druhého člověka

Hordubal, *Povětroň*, *Obyčejný život*

Čapek proti fašismu

- vystupoval jasně a ostře

Bílá nemoc

Matka – drama, námět od manželky Olgy, reakce na válku ve Španělsku

- matka si povídá se zemřelými muži ze své rodiny (s manželem a se 4 syny). Naživu je pouze Toni. Matka slyší v rádiu hlášení o tom, že jsou zabíjeni i děti, a sama posílá Toniho do války.

pohádky

výrazné rysy Čapkových pohádek:

- pohádkový svět není vysloveně kouzelný, bytosti jsou polidštěné
- děj se odehrává na konkrétním místě
- nevystupují v nich vysloveně zlé postavy, např. loupežníci jsou spíš dojemní
- hromadění synonym, užívání novotvarů

Devatero pohádek – a ještě jedna od Josefa Čapka jako přívazek

Dášeňka čili Život štěněte

výběr z dalších známých děl:

Ze života hmyzu – alegorické drama, hmyz má lidské vlastnosti. Sjednocujícím prvkem je tulák.

Hovory s T. G. Masarykem – rozhovor, který vznikl 7 let

- **literární / obecně kulturní kontext**

- představitel humanistické demokratické literatury = demokratický proud

- meziválečná česká próza

(Na jeho tvorbu mělo velký vliv jeho filosofické a estetické vzdělání, především pragmatismus a expresionismus, dále ho velmi ovlivnila vědeckotechnická revoluce, v mnoha dílech vyjadřoval obavu, že jednou technika získá moc nad člověkem.)

demokratický proud:

- autoři spjatí s Lidovými novinami

Josef Čapek (1887–1945)

malíř (kubismus), básník, prozaik, dramatik

společné práce:

Krakonošova zahrada, Ze života hmyzu, Adam stvořitel

vlastní práce:

Stín kapradiny – baladická novela, dva mladíci zabili hajného, když je přistihl při pytláčení

Povídání o pejskovi a kočičce – pohádky

Básně z koncentračního tábora – vzpomínání na ženu, bratra, ... život na svobodě

Karel Poláček (1892–1944)

* Rychnov nad Kněžnou, soudničkář a fejetonista v Lidových novinách

- židovský původ, zahynul roku 1944 v Osvětimi

- považován za tvůrce sloupku (přinesl něco mezi fejetonem a povídkou)

tvorba pro děti: *Edudant a Francimor, Bylo nás pět*

humoristické knihy: *Michelop a motocykl, Muži v ofsajdu*

Židovské anekdoty – rád vyprávěl vtipy

Eduard Bass (1888–1946)

spisovatel, novinář, redaktor, herec, autor textů pro kabaret

Klapzubova jedenáctka – moderní pohádka pro mládež

Cirkus Humberto – jediný autorův román, hodnocen nejvyšš

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Továrna na absolutno – děj knihy pojednává o stroji, který uvolňoval tzv. absolutno

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Hrozba, že bude lidstvo zcela ovládáno technikou, je stále aktuální.

- **pravděpodobný adresát:**

Kdokoli, ale vzhledem k popisování funkce karburátoru pochopí jeho činnost spíše muži.

- **určení smyslu díla:**

Román ukazuje, že jakýkoli fanatismus je škodlivý, ačkoli zpočátku vypadá jako dobrý.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Román vyšel roku 1922 a patří do skupiny antiutopických knih (*R. U. R., Věc Makropulos, Krakatit*)

- **tematicky podobné dílo:**

Karel Čapek – *R. U. R.*: Dílo, v němž technický vynález zničí celé lidstvo.

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Filmové zpracování neexistuje.